uskonnontutkija
religionsforskaren
1 (2024), ISSN 1796-4407

”Jatkuvasti huonoja hedelmiä”: Jehovan todistajien näkemyksiä rahapelaamisesta *Herätkää!*- ja *Vartiotorni*-lehdissä

Jukka Jouhki

Suurin osa rahapelien pelaajista pelaa viihteen vuoksi panoksilla, jotka he ovat valmiita menettämään, mutta pienelle osalle pelaajista kehittyy rahapeliongelma, jolla voi olla vakavia taloudellisia ja sosiaalisia seurauksia. Riskitekijöitä peliongelman kehittymiselle ovat muun muassa sukupuoli, ikä, pelin ominaisuudet ja saatavuus sekä joissain yhteyksissä uskonnollisuus. Kriittinen suhtautuminen rahapelaamiseen onkin yleinen niin maallisten kuin uskonnollistenkin asiantuntijoiden keskuudessa, joskin joissakin uskonnollisissa yhteyksissä rahapelaamiseen suhtaudutaan suopeasti ja jopa rohkaisevasti. Tässä artikkelissa tarkastellaan rahapelaamista Jehovan todistajien näkökulmasta. Tutkimusaineistona on Jehovan todistajien kaksi tärkeintä julkaisua, Herätkää! *ja* Vartiotorni. *Aineiston perusteella Jehovan todistajat ovat erityisen kriittisiä rahapelaamista kohtaan ja näkevät sen vakavana yhteiskunnallisena ja erityisesti hengellisenä ongelmana. Jehovan todistajien suhtautuminen rahapelaamiseen perustuu vahvasti negatiivisiin uskonnollisiin näkemyksiin. Aineistosta on erotettavissa kolme näkökulmaa rahapelaamiseen ongelmallisuuteen: itse raha, rahapelaaminen ahneutena ja rahapelaaminen epäjumalanpalveluksena. Aineiston perusteella Jehovan todistajat eivät tuomitse vain taloudellisia tai sosiaalisia ongelmia aiheuttavaa rahapelaamista, vaan he ajavat absolutismia rahapelien suhteen. Näkemyksiään he oikeuttavat kärjistysten ja anekdoottien avulla sekä uskonnolliseen auktoriteettiin tukeutuen. Vaikka Jehovan todistajien näkemykset ovat värikkäitä ja affektiivisia, ne heijastelevat pohjimmiltaan maallisia uhkakuvia ja moraalisia näkemyksiä rahapelaamisesta.*

Johdanto

Rahapelaamisen suosio ja samalla sen kansantaloudellinen merkitys alkoivat kasvaa toisen maailmansodan jälkeen, kun vaurastuva, matkusteleva ja kulutuskulttuuria opetteleva väestö haki uutta ajanvietettä kasinoilta (Karekallas & Raento 2012, 110; Raento 2012, 11–12.) Suomessa liiallinen rahapelaaminen oli pitkään ollut varoittavien tarinoiden aiheena, mutta politiikan ja tutkimuksen piirissä rahapelaamisen sosiaalisiin, taloudellisiin tai terveydellisiin ongelmiin herättiin kunnolla vasta 1990-luvun alussa (Tammi 2012, 73). Vuosituhannen vaihteessa rahapelaamisessa alkoi uusi aikakausi verkkopelaamisen myötä. Pelaaminen muuttui yksityisemmäksi ja pakeni siten sosiaalista kontrollia, mikä heijastui myös peliongelmien määrässä (Raento 2012, 12; 96; ks. myös Järvinen-Tassopoulos 2012, 96; Karekallas & Raento 2012,

110; Orford 2011, 64). Nykyään rahapelaaminen on maailmanlaajuisesti satojen miljardien eurojen liiketoimintaa, ja rahapelaamisen suurimmat toimijat ovat valtioita ja kansainvälisiä yrityksiä (Raento 2012, 12; Orford 2011, 173–221).

Rahalla tai muulla omaisuudella pelattavia taitoon ja onneen perustuvia pelejä on pelattu kautta aikojen ympäri maailman, ja niihin on suhtauduttu uskonnollisten ja maallisten auktoriteettien taholta vaihtelevasti, kieltämisestä kannustamiseen. Maalliset uhkakuvat ovat sisältäneet visioita patologisesta riippuvuudesta ja paheellisesta elämäntavasta, joka voi aiheuttaa sosiaalisia, taloudellisia ja laillisia ongelmia tai on vähintäänkin hyödytöntä ajankäyttöä. Uskonnolliset uhkakuvat ovat pohjautuneet maallisiin, mutta hakeneet lisäpontta ylimaallisesta auktoriteetista ja hengellisistä arvoista. Useissa uskonnollisissa traditioissa rahapelaaminen onkin nähty tavalla tai toisella epäpyhänä toimintana, mutta joissakin uskonnollisissa yhteyksissä menestyminen rahapelissä on nähty osoitukseksi jumalien suosiosta. Koska rahapanos tuo viihdyttävää jännitystä moneen peliin, ovat rahapelit suosittua ja useimmiten harmitonta ajankulua. Valtaosa rahapelaajista pelaakin ongelmitta. Vaikka monissa rahapeleissä menestymiseen vaaditaan taitoa, joissakin peleissä motivoivaa on oman onnen hetkittäinen koettelu tai pelaamisen flow-kokemus. Ja vaikka nykyään monet pelaavat kotona yksin, on peleihin liittyvä yhteisöllisyys tärkeä elementti pelimotivaation kannalta. Rahapelaaminen voikin olla ammatti, virkistävää viihdettä – tai haitallinen riippuvuus. (Binde 2007, 157–158; Castren 2022; Zheng & Hung 2012, 542; Jouhki 2014, 29, 36–37; Korpiola & Sallila 2012, 45; Latour ym. 2009, 484; THL 2020; ks. myös Csikszentmihaly 2005; Orford 2011, 147–158; Raento 2012, 15; Zhou ym. 2012, 379.)

Tässä artikkelissa tarkastelen rahapelaamista uskonnollisesta näkökulmasta. Analyysini kohteena ovat Jehovan todistajien näkemykset rahapelaamisesta. Jehovan todistajat ovat Yhdysvalloissa 1870-luvulla Raamatun tutkimisryhmästä kehittynyt herätysliike. Sen uskonnollisessa ajattelussa ja toiminnassa painotetaan visiota siitä, että maailmanloppu on tulossa ja Jeesus ”palaa” maailmaan pelastamaan ja tuomitsemaan ihmisiä. Ryhmä alkoi vuonna 1879 julkaista lehteä *The Watch Tower* (suomeksi *Vartiotorni*), ja vuonna 1884 ryhmä virallisti statuksensa yhdistykseksi nimeltään *Zion's Watch Tower Tract Society*. Suomeen liike tuli 1910-luvulla, ja *The Watch Tower* alkoi ilmestyä suomenkielisenä kopiona vuonna 1912 nimellä *Vartio-Torni.* Vuonna 1931 yhdistys muutti nimekseen *Witnesses of Jehovah* eli Jehovan todistajat. Suomessa Jehovan todistajat sai uskonnollisen yhdyskunnan statuksen vuonna 1945. (Linjakumpu 2021, 61–63; Ronimus 2011, 75–76). Vuonna 1946 Jehovan todistajat alkoivat julkaista myös *Awake!*-lehteä (suomeksi *Herätkää!*). Nykyään *Vartiotorni*- ja *Herätkää!*-lehdet ovat merkittävimmät Jehovan todistajien uskonnollista viestiä levittävät kausijulkaisut.

Jehovan todistajat ovat aina suhtautuneet purevan kriittisesti niin valtakulttuuriin kuin valtauskontoihin. 1900-luvun aikana Jehovan todistajista tuli verrattain nopeasti maailmanlaajuinen. (Ronimus 2011, 72–75; Stark & Iannaccone 1997.) Nykyään Jehovan todistajia on maailmassa yli 8 miljoonaa yli 200 maassa ja yli miljoona pelkästään Yhdysvalloissa. Suomessa heitä on arviolta 18 000. Levinneisyydestään huolimatta Jehovan todistajat ovat verrattain yhden-

mukainen liike. (Jehova’s Witnesses 2022; Linjakumpu 2021, 62–63; ks. myös Kirkon tutkimuskeskus 2021.) Taustoiltaan Jehovan todistajat ovat ainakin Yhdysvalloissa verrattain vähän kouluttautuneita, vähävaraisia, yhdysvaltalaisen etnisrodullisen kategorisoinnin mukaan lähinnä valkoisia (36 %), mustia (27 %) ja latinoita (32 %). Valtaosa heistä (65 %) on naisia. Vaikka Jehovan todistajat eivät ainakaan Yhdysvalloissa juuri sitoudu poliittisiin puolueisiin, he antavat paljon painoarvoa konservatiiviselle uskonnolliselle ajattelulle, arvomaailmalle ja toiminnalle, ja ovat aktiivisia niiden toteuttamisessa. (Pew Research Center 2022.)

Aineisto ja tutkimusasetelma

Tätä artikkelia varten olen analysoinut Jehovan todistajien *Vartiotorni- ja Herätkää!*-lehdissä julkaistuja artikkeleita, jotka käsittelevät rahapelaamista. Artikkelit sisältävät uutisia, ajankohtaisten ilmiöiden käsittelyä, uskonnollisia ja moraalisia ohjeita, uskoon tulemisesta kertovia tarinoita sekä lukijoiden lähettämiä kirjeitä ja kysymyksiä, joihin lehtien toimituskunta on vastannut. Lehdissä on lukijaa ohjeistava sävy, jota pohjustetaan usein tulkitsemalla Raamattua tai Jumalan tahtoa sekä kuvailemalla Jehovan todistajien käytäntöjä ja uskonnollista moraalia. *Herätkää!*-lehden tarkoitus on julkaisijansa mukaan ”auttaa selviytymään nykyajan ongelmista ja rakentaa luottamusta Luojan lupaukseen rauhallisesta ja turvallisesta uudesta maailmasta”, kun taas *Vartiotorni* ”osoittaa maailman tapahtumien merkityksen Raamatun ennustusten valossa”, ”lohduttaa” ja ”vahvistaa uskoa”. Kummassakin lehdessä käsitellään monenlaisia kysymyksiä hyvästä ja oikeasta elämästä erityisesti uskonnollisesta näkökulmasta, mutta joissakin artikkeleissa näkemystä ja tukea haetaan myös maallisilta auktoriteeteilta ja asiantuntijoilta, esimerkiksi journalismista, politiikasta ja tieteestä. Nykyään kummankin suomenkielisen lehden sisällöt on pitkälti käännetty englanninkielisistä lehdistä *Awake!* ja *Watchtower*, joskin molemmissa on myös hieman Suomessa tuotettua sisältöä. Lehdet julkaistaan painettuna, mutta nykyään myös verkossa, jossa *Herätkää!*-lehden artikkelit ovat saatavilla vuodesta 1991 ja *Vartiotorni*n vuodesta 2008 alkaen.[1]

Jehovan todistajien hengelliseen työhön kuuluu hyvin konkreettisesti julistamistyö, ”todistaminen”, joka tapahtuu kiertämällä ovelta ovella toiveena perehdyttää ihmisiä Jehovan todistajien maailmankuvaan (Linjakumpu 2022, 155). Tässä mielessä Jehovan todistajat ovat vahvasti moraalinen yhteisö (esim. Babst 2011; ks. myös Linjakumpu 2015, 27), jossa ajatellaan, että nykyyhteiskunta on rappioitunut monella tapaa. Rahapelaaminen nähdään yhtenä degeneroitumisen monista ilmentymistä. Rahapelaamista kuvataankin Jehovan todistajien lehdissä maailmanlaajuiseksi paheeksi, jota vielä ennen pidettiin ”moraalisena ja yhteiskunnallisena epäkohtana” (H220702, 6[2]), mutta jonka suosio on ”levinnyt kuin kulovalkea” (V030111). Toistuva teema Jehovan todistajilla onkin huoli siitä, että yhteiskunta on muuttunut kohti sallivampaa asennetta rahapelaamista kohtaan, mistä on seurannut rahapeliongelmien lisääntyminen

[1] Suomenkieliset lehdet sijaitsevat osoitteessa www.jw.org/fi/kirjasto/lehdet/.

[2] Viittaan aineistoon seuraavasti: V = *Vartiotorni*, H = *Herätkää!*-lehti. Kirjainta seuraa artikkelin päivämäärä muodossa ppkkvv tai lehden numero ja julkaisuvuosi muodossa n/vvvv sekä mahd. sivunumero.

(esim. V010311, 12; H220702, 10). Jehovan todistajien yhteiskunnallinen kritiikki kohdistuu usein valtiovaltaan, joka on laillistanut rahapelaamisen monissa maissa sekä internetiin, jossa rahapelejä voi vaivattomasti pelata. Rahapelaaminen on Jehovan todistajien mukaan ”suoranaista varastamista”, joten se pitäisi kieltää lailla jokaisessa ”moraalisesti terveessä yhteiskunnassa” (H221002).

Rahapelaaminen kasvoi 2000-luvun alussa huimasti, mihin vaikuttivat yhteiskunnan ja talouden liberalisoituminen, internetin kehitys ja kuluttajien vaurastuminen. Tämä teki tuottavaan liiketoimintamalliin perustuvasta rahapelaamisesta kansantaloudellisesti merkittävän ilmiön. Monet maat, joissa rahapelaaminen oli aiemmin kielletty, vapauttivat rahapelaamisen osin tai kokonaan, etteivät pelaajien tuotot valuisi rajojen ulkopuolelle erityisesti verkkopelaamisen vuoksi. (Orford 2011, vii, 3, 16; Raento 2012, 14.) Tämä kasvusuuntaus näkyy myös Jehovan todistajien huolessa rahapelaamisen suhteen, joten tässä artikkelissa keskityn 2000-luvulla julkaistuihin artikkeleihin.[3] Aineistoni koostuu kaikista artikkeleista (N=29), joissa käsitellään rahapelaamista, mutta viittaan paikoitellen myös Jehovan todistajien verkkosivustolla (www.jw.org/fi/) julkaistuihin muihin teksteihin, joissa niissäkin käsitellään rahapelaamista.

Jehovan todistajien uskonnolliset näkemykset rahapelaamisesta heijastelevat laajemminkin uskonnollisia ja ei-uskonnollisia käsityksiä rahapelaamisesta ongelmana (ks. esim. Fiske 2015; Gazso & Tepperman 2008; Salonen & Raisamo 2015), joskin Jehovan todistajien näkemykset erottuvat omalla suhtautumisellaan, joka on kategorisesti vahvan negatiivinen. Tämän artikkelin tutkimusasetelman kannalta oleellinen lähtökohta onkin, että vaikka valtaosa rahapelaamisesta on ongelmatonta viihdettä, Jehovan todistajat suhtautuvat pelaamiseen yksinomaan ongelmana. Suhtautumisesta hyvä esimerkki on Jehovan todistajien vuosikirja, jossa varoitetaan ahneudesta, itsekkyydestä, rahan rakastamisesta ja yliluonnolliseen onneen uskomisesta. Kirjassa kerrotaan, kuinka ”uhkapelit” tuottavat ”jatkuvasti huonoja hedelmiä”:

> [N]ämä pilaantuneet hedelmät on paljastettu *Vartiotorni*- ja *Herätkää!*-lehdissä puolen vuosisadan aikana. […] Uhkapelit eivät ole koskaan olleet todellinen ongelma Jehovan todistajien keskuudessa. He tietävät, että Raamatussa ei rohkaista heitä hyötymään toisten kustannuksella, vaan pikemminkin kannustetaan heitä tekemään työtä käsillään, huolehtimaan uskollisesti siitä, mikä on annettu heidän huostaansa, olemaan anteliaita, jakamaan omastaan tarpeessa oleville […]. (*Jehovan todistajat – Jumalan Valtakunnan julistajia* 1993, 180.)

[3] Lehtien vuosittainen julkaisutahti on vaihdellut. Herätkää!-lehdestä julkaistiin vuosittain 24 numeroa vuosina 2000–2005, 12 numeroa vuosina 2006–2015, 6 numeroa vuosina 2016–2017, 3 numeroa vuosina 2018–2021, 1 numero vuonna 2022 (tai muita numeroita ei ole ollut vielä saatavilla aineistonkeruuvaiheessa marraskuussa 2022). Vartiotornista julkaistiin vuosittain 12 numeroa vuosina 2008–2015, 2 numeroa vuosia 2016–2017, 3 numeroa vuosina 2018–2021 ja 1 numero vuonna 2022. Rahapelien sijaan aineistossa puhutaan usein uhkapeleistä, veikkauspeleistä ja arpapeleistä, jotka sisällytän myös analyysiin.

Rahapelaamista kuvataankin aineistossa ”vakavaksi ongelmaksi”, joka aiheuttaa myös päihteiden väärinkäyttöä, varastamista ja väkivaltaa (V011102, 31; H081008, 5; H220722). Kun Jehovan todistajat esittelevät rahapelaamista ongelmana ja perustelevat näkemyksiään siitä, he tekevät niin tulkitsemalla moninaisia asiantuntijalausuntoja, vetoamalla arkitietoon ja arkijärkeen, kertomalla anekdootteja sekä viittaamalla erilaisiin Raamatun kohtiin tai Raamatusta ja hengellisyydestä inspiroituneisiin näkemyksiin (esim. H220722). Tältä pohjalta piirtyy kuva moniongelmaisista ”himopelaajista”, jotka aiheuttavat kärsimystä itselleen ja lähimmäisilleen tai toisaalta riippuvuutta aiheuttavista verkkopeleistä, jotka ”houkuttelevat nuoria” (H070804, 29; ks. myös H090805, 29) tai kotirouvia (H050804, 29) menettämään rahaa. Monet Jehovan todistajien näkemyksistä muistuttavat ei-uskonnollisia ja tieteellisiäkin näkemyksiä rahapeliriippuvuudesta, joskin usein uskonnollis-hengellisellä retoriikalla tai erityisen varoittavalla ja moraalisella painotuksella höystettynä. Aineistolähtöisen sisällönerittelyn pohjalta olen nostanut aineistosta lähempään tarkasteluun seuraavat näkökulmat rahapelaamiseen:

- ongelmallinen raha
- rahapelaaminen ahneutena
- rahapelaaminen epäjumalana

Tarkoitukseni on selvittää, kuinka näiden näkökulmien kautta aineistossa kuvataan ja perustellaan rahapelaamisen ongelmallisuutta ja Jehovan todistajien kielteistä suhtautumista rahapelaamiseen. Artikkelin lopuksi pohdin, mikä selittää Jehovan todistajien kategorisesti negatiivista suhtautumista. Taustoitan analyysiosiota katsauksella tutkimuskirjallisuuteen, joka käsittelee erilaisia rahapelaamisen ongelmallista luonnetta kuvaavia uskonnollisia, maallisia ja tieteellisiä käsityksiä.[4]

Rahapelaaminen ongelmana tutkimuskirjallisuudessa

Rahapelaamista on monenlaista: On olemassa lähes täysin onneen perustuvia pelejä, joissa pelaaja häviää sitä todennäköisemmin, mitä pidempään hän pelaa. On myös rahapelejä, joissa satunnaisuus on yksi elementti, mutta joissa matemaattisesti, psykologisesti, fyysisesti tai muuten taidokas pelaaja voi ajan kuluessa pelata voitokkaasti ja jopa ansaita elantonsa. (Stevens & Young 2010, 90–92; Orkin 2021.) Samoin on pelaajia, jotka kärsivät peliongelmasta ja – kuten suurin osa rahapelaajista – pelaajia, joilla ei ole peliongelmaa, koska he eivät menetä rahaa enempää kuin heillä on varaa, eikä heidän pelaamisensa muutenkaan johda vaikeuksiin. Vaikka esimerkiksi suomalaisista melkein 80 % pelaa rahapelejä, on peliriippuvaisia alle 2 % väestöstä (esim. Castren 2022). Rahapeliongelmaisten pieni osuus väestöstä ei toki tarkoita, etteikö rahapeliongelmia tulisi ottaa vakavasti.

[4] Mainittakoon, että oma näkökulmani rahapelaamiseen ei ole ongelmalähtöinen, vaan edustan kulttuurista rahapelitutkimuksen koulukuntaa, joka tiedostaa rahapelaamiseen liittyvät riskit, mutta myös rahapelaamisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset (ks. esim. Matilainen 2012, 167).

Myönteisesti rahapelaamista kuvaavat näkemykset painottavat useimmiten rahapelaamisen suuren enemmistön pelaamista: Ihmisillä tulisi olla vapaus pelata rahasta aivan kuten ihmisillä on vapaus ostaa muitakin tuotteita ja palveluita. Tästä näkökulmasta rahapelaaminen on harmitonta viihdettä, vastuullista käyttäytymistä ja tavanomaista liiketoimintaa, jota ei tulisi rajoittaa. Tämän lisäksi pelaaminen voidaan nähdä pelaajan luonnetta ja taitoja kehittävänä harrastuksena. Myönteiset näkemykset painottavat usein myös rahapelaamisen kulttuurista olemusta ja universaaliutta: pelaaminen on luonteva osa erilaisia ihmisyhteisöjä ympäri maailman. Kielteisissä näkemyksissä puolestaan korostetaan toiminnan moraalittomuutta ja irrationaalisuutta: Rahapelaaminen nähdään pelaajien huijaamisena tai hyväksikäyttönä ja pelaajien rationaalisuus vajavaisena. Näiden näkemysten lisäksi rahapelaamista saatetaan vastustaa, koska se assosioituu alhaiseen ja epäesteettiseen elämäntapaan. (Orford 2011, 125–141.)

Suomessa pelejä, joissa panoksena on raha, voidaan kutsua termeillä rahapeli tai uhkapeli, joista ensimmäinen on neutraalimpi ja toinen arvottavampi. Samankaltaisia sanapareja on muissakin kielissä. Esimerkiksi mandariinikiinassa on eri termit leikilliselle, terveelliselle ja erityisesti sosiaalisella pelaamiselle (*waan2*, 玩) sekä pakonomaiselle, epäsosiaaliselle pelaamiselle, jossa riskit ovat suuret (*do2*, 賭) (de Pina-Cabral 2002, 82; Jouhki 2014, 29). Jälkimmäistä ”uhkapelaamista” pidettiin jo Konfutsen aikaan yhtä paheellisena ilmiönä kuin laiskuutta ja tappelemista (Cheng 2010, 49; Jouhki 2014, 28). Sallitumpaan pelaamiseen Kiinassa taas on suhtauduttu kuin herkutteluun tai alkoholin nauttimiseen: se ei ole jokapäiväiseen arkeen kuuluvaa, vaan sille on harkittu paikkansa muun muassa juhla-aikoina (Jouhki 2014, 29).

Yleensä ottaen maailmanuskonnoissa suhtautuminen rahapelaamiseen on ollut kielteistä, joskin asenteet vaihtelevat jonkin verran alueittain ja uskontokunnittain. Vaikka esimerkiksi monet kristilliset suunnat suhtautuvat positiivisesti rahaan, ajattelevat monet kristityt rahan olevan kaiken pahan alku ja juuri. Kyse onkin pikemminkin metaforisesta kärjistyksestä, mutta rahalla pelaaminen on silti nähty useissa kristillisissä suunnissa epäsoveliaana, koska rahaan tulisi suhtautua pidättyväisesti ja kohtuullisesti. Muuten raha ”sokeuttaa” ihmisen, ja ihminen alkaa himota sitä. Rahasta voi tulla elämän vääränlainen päämäärä. (Ruckenstein 2013, 168–169.) Yksi seitsemästä kuolemansynnistä, ahneus, onkin perinteisesti liitetty rahapelaamiseen yleisesti kristinuskossa, ja rahapelaamisen on katsottu ilmentävän rakkautta rahaan, mammonan palvontaa. Kymmenennen käskyn – älä himoitse lähimmäisesi omaisuutta – on nähty velvoittavan myös rahapelaajia. Rahapelaaminen ja muu ylellisen elämäntavan tavoittelu ovat kristillisten saarnojen sisällöissä esimerkkeinä hengellisesti haitallisista ”rappion merkeistä”. Jumalan on ajateltu suorastaan vihaavan kevytmielisiä paheita, kuten rahapelaamista, ylellistä kuluttamista ja juhlimista. (Korpiola & Sallila 2012, 27, 49–50.) Vaikka Jumalan vihaan vetoavaan asenteisiin rahapelaamisesta harvoin enää törmää sekularisoituneessa nyky-yhteiskunnassa, on metafora rahapelaamisesta eräänlaisena vääristyneenä ylellisyyden ilmentymänä yleinen (ks. esim. Raento 2012, 12).

Buddhalaiset, roomalaiskatoliset ja juutalaiset ovat olleet rahapelaamisen suhteen liberaalimpia, kun taas islam, konservatiiviskristilliset suunnat ja herätysliikkeet ovat suhtautuneet rahapeleihin negatiivisimmin. (Binde 2005; Uecker & Stokes 2016, 355; Hilbrecht ym. 2020, 195;

Welte, Barnes, Tidwell & Hoffman 2008, 987). Erityisesti kristillisten herätysliikkeiden kanta on ollut selkeä ja rahapelaamisen kategorisesti kieltävä (Uecker & Stokes 2016, 355). Vaikka Raamattu ei rahapelaamista kirjaimellisesti kiellä, on Raamatun sisältöjä tulkittu niin, että rahapelaaminen on nähty syntinä tai vähintäänkin paheena (Ellison & McFarland 2011, 85; Bernhard, Futrell & Harper 2020, 19). Ueckerin ja Stokesin (2016, 345) mukaan konservatiiviset protestanttiryhmät suhtautuvat negatiivisimmin rahapelaamiseen, koska se voi aiheuttaa riippuvuutta, vastuutonta rahankäsittelyä ja huonoa työmoraalia sekä rohkaisee hyötymistä toisen kustannuksella. Nämä toki ovat yleisemminkin rahapelaamiseen yhdistettyjä negatiivisia lieveilmiöitä.

Per Binden (2005, 451–452) mukaan niin sekulaari kuin uskonnollinen rahapelaamisen vastustaminen pohjaa usein käsitykseen rahapelaamisesta vaihtosuhteena, joka on kuin varastamista. Vaikka pelaaminen on vapaaehtoista ja pelaajat tietoisia häviön mahdollisuudesta, on näkemyksen mukaan kyse silti varastamisen kaltaisesta toiminnasta, aivan kuin vapaaehtoisessa kaksintaistelussakin tappaminen on murhaamista, sillä se tapahtuu suunnitellusti. Binde (2007, 155–156; ks. myös Diaz 2019) kuitenkin näkee ahneuden tärkeimpänä kristillisen rahapelikritiikin perusteluna. Käsityksen mukaan itsekkäät rahapelaajat eivät ahneuksissaan myöskään välitä niistä, jotka menettävät rahaa pelissä. Eksplisiittisemmin yliluonnollisesta ammentava rahapelikritiikki puolestaan esittää Saatanan olevan rahapelaamisen takana tai paheksuu sitä, että rahapelaajat luottavat onneen tai muihin ylimaallisiin tai okkulttisiin voimiin. Binden mukaan vahvasti kristillisissä näkemyksissä rahapelaamista kritisoidaan myös siksi, että se nähdään Jumalan luomistyön vastaisena, koska se ei ole oikeaa tai ahkeraa työtä eikä rationaalista toimintaa (ks. myös Erickson & Murphy 2008, 113–114 ; Jouhki 2011, 79). Jälkimmäiset perustelut ovat tuttuja sekulaarissakin rahapelikritiikissä. Itse asiassa useimmat edellä luetelluista uskonnollisista kriittisistä näkemyksistä ovat laajalti tunnettuja rahapelaamisen lieveilmiöitä myös ei-uskonnollisessa keskustelussa ja kriittisen rahapelitutkimuksen parissa. Uskonnolliset näkemykset eroavatkin usein maallisista lähinnä siinä, että niihin on lisätty hengellinen tai jumalallinen aspekti: Sen lisäksi, että rahapelaaminen on taloudellinen ja sosiaalinen riski, se on väärin myös Jumalaa kohtaan tai Jumalan tahdon vastaista (ks. esim. Luoto 2014, 85–86). Tällöin rahapelaaminen ei ainoastaan aiheuta ongelmia, vaan on jo itsessään ongelma.

Psykologisesta näkökulmasta rahapelaamisesta voi tulla ongelma, kun se alkaa ehdollistaa toimintaa ja säädellä mielialaa voimakkaasti sekä ”koukuttaa” pelaajaa rahallisilla ja usein myös sosiaalisilla palkinnoilla. Pelaaminen voi myös olla kognitiivisesti riippuvuutta aiheuttavaa, jos pelin kulkua koskeva uskomukset, odotukset ja mentaaliset vääristymät sekä pyrkimys voittaa menetetyt rahat takaisin muodostavat haitallisesti vangitsevan kokonaisuuden. Pelaajat itse saattavat kuvailla riippuvuutta aiheuttavaa pelaamiskokemusta myös hypnoottiseksi, eskapistiseksi tai transsimaiseksi kokemukseksi, josta tulee hyvä mieli. Yleinen tapa hahmottaa rahapeliriippuvuutta onkin jakaa se behavioraaliseen riippuvuuteen (liiallista ajankäyttöä, liiallisia häviöitä), kognitiiviseen riippuvuuteen (pelaaminen aina mielessä, pelihimo) ja emotionaaliseen riippuvuuteen (pelaaminen copingina, vastauksena muihin elämän ongelmiin). Nämä kolme ulottuvuutta ilmenevät peliongelmissa usein yhdessä ja limittäin. Niihin kytkeytyvät

usein myös pelaajan liika optimismi pelin kulun suhteen ja liika luottamus omiin taitoihin sekä virheelliset uskomukset todennäköisyyksistä. (Orford 2011, 72–81; Potenza ym. 2019)

Kuten muidenkin riippuvuuksien kohdalla, rahapeliriippuvuuskaan ei usein ole vain pelaajan itsensä ongelma, sillä sen sosiaaliset ja taloudelliset seuraukset koskettavat myös pelaajan perhettä ja muita lähimmäisiä. Lähimmäisten parissa syntyneet konfliktit puolestaan voivat syventää riippuvuutta entisestään. Rahapelaamisesta voi myös seurata niin sanottuja sekundaarisia riippuvuusongelmia, kuten vinoutunut tai ailahteleva suhtautuminen kuluttamiseen ylipäätään, jolloin kuluttamisen kontrolloinnista muuallakin kuin pelitilanteessa tulee vaikeaa. Rahapeliongelmista kärsivät saattavat myös eristäytyä ja kärsiä häpeästä, itsekritiikistä, masennuksesta, paniikista ja jännitteisyydestä. Usein paine muuttua mutta kykenemättömyys siihen syventää ahdistusta. (Orford 2011, 53–57, 84–88; Beyon ym. 2021, 26–69.)

Rahapeliongelman riskitekijöitä ovat sosiodemografiset tekijät, persoonallisuus, geneettinen alttius ja yksilön selvytymis-strategiat sekä varhaiset kokemuksen rahapelaamisesta. Myös saatavuus korreloi pelaamisen – ja ongelmapelaamisen – kanssa vahvasti. Rahapelaaminen on perinteisesti ollut pitkälti miesten ongelma, ja nuoria pidetään erityisen riskialttiina ryhmänä, varsinkin kun kyse on raha-automaattipelaamisesta. Rahapelin toiminnallisesti ”koukuttavat” ominaisuudet lisäävät peliongelman riskiä. Kuten muissakin sosiaalisissa ongelmissa, muodostavat yhteisön tuen puute, ongelmat muilla elämänalueilla, kognitiiviset vinoumat, traumaattisten kokemusten historia ja stressi sekä perheen ja ystävien altistava vaikutus kompleksisen kokonaisuuden, joka voi johtaa ongelmalliseen pelaamisen. (Orford 2011, 57–60, 97, 106–107; ks. myös Potenza ym. 2019, 3).

Ongelmallinen raha

Liiallinen rahan menettäminen pelaamalla on lähes määritelmällisesti rahapeliongelma, mistä vallitsee kattava konsensus uskonnollisten, ei-uskonnollisten ja tieteellisten asiantuntijatahojen keskuudessa. Jos rahapelin pelaaja ei yleensä voita rahaa, vaan häviää ja vieläpä enemmän kuin hänelle olisi varallisuutensa puolesta mielekästä, on hänellä rahapeliongelma. On siis odotettavaa, että *Herätkää!*- ja *Vartiotorni*-lehdissä on useita varoittavia anekdootteja rahapelaajista, jotka ovat menettäneet omat, läheistensä ja firmansa rahat sekä monenlaisista ongelmista, joita varattomiksi köyhtyneet rahapelaajat ovat joutuneet kohtaamaan. Vaikka rahapelaaminen voi saada pelaajaan tuhlaamaan ”vaivalla ansaitsemansa rahat” usein ”perheensä kustannuksella” (V150903), aineistossa rahan menettäminen ei kuitenkaan ole ainoa eikä välttämättä merkittävinkään ongelma, vaan ongelmana nähdään myös rahapelaamisen rahakeskeisyys, joita käsitellään muun muassa uskoontulotarinoissa. Uskoontulotarinat, joita aineistossa on paljon, ovat tyypillisiä yhteisöllisiä, parantumista ja johdatusta painottavia uskon performansseja (esim. Hovi 2014, 83–86; Hovi 2009, 391–396). Niissä kuvataan yksittäisten henkilöiden mennyttä elämää, jossa monenlaiset ongelmat ja paheet ovat pitäneet henkilöä kaukana Jumalasta ja hyvästä elämästä. Rahapelaaminen ja rahapelaamisen vahva suhde rahaan näyttäytyvät näissä tarinoissa osana maallisten paheiden kirjoa, joka vaivaa ei-uskovaisia.

Artikkelissa ”Raamattu voi muuttaa elämän” Roman, itävaltalainen sähköasentaja, kertoo oman uskoontulotarinansa. Romanilla ei ollut rahahuolia. Hän urheilikin, mutta hänen ”moraalittomaan elämäntapaan” kuului esimerkiksi heavy metal- ja punkmusiikki. Roman kertoo, kuinka hänen elämänsä ”oli pelkkää diskoissa käymistä ja juhlimista”. Hän eli ”moraalittomasti” ja etsi ”vain nautintoja, mutta kaikki tuntui täysin tyhjältä.” Hänen ulkoasunsakin oli tarinan mukaan epäsiisti. Roman myös pelasi rahapelejä suurista summista, ja vaikka hän ei menettänyt kään rahaa, raha oli hänen ongelmansa. ”Uhkapelit” nimittäin kasvattivat Romanin materialismia ja ahneutta rahaan. (V011112.) Toisessa uskoontulotarinassa ”Masahiro” kertoo aiemmista paheistaan: Hän tupakoi, eli avoliitossa ja hänellä oli pitkä vaalennettu tukka sekä muutenkin epäsiisti ulkoinen olemus. Myös Masahiro harrasti rahapelaamista. Hän pelasi *panchinkoa*, japanilaista flipperin kaltaista rahapeliä, joskin niin menestyksekkäästi, että hänellä ei ollut syytä muuttaa elämäntapaansa. Hänen avopuolisonsa tosin toivoi hänen hankkivan ”kunnollisen työpaikan”. Sekä Roman että Masahiro lopettivat rahapelaamisen ja samalla muut paheensa liityttyään Jehovan todistajiin. Kertomusten mukaan kummankin suhtautuminen rahaan tervehtyi. (V011109, 28–29.)

Masahiron ja Romanin tarinoissa on kiinnostavaa se, että kummallakaan rahapelaaminen ei aiheuttanut taloudellisia tai sosiaalisia ongelmia siinä mielessä kuin ne tavanomaisesti rahapeliongelmien kuvauksissa käsitetään, vaan ne kuvastivat alhaista ja epäesteettistä elämäntapaa (Orford 2011, 125–134). Rahapelaaminen oli pahe siinä missä pitkä tukka, heavymusiikki, avoliitto ja tupakointi. Aineiston uskoontulotarinoissa Jehovan todistajien yhteisöön liittyminen tarkoittaa entisen elämän moninaisista paheista erkaantumista. Kun rahan haalimiseen keskittyvä rahapelaaminen jää pois elämästä, jäävät myös monet liitännäispaheet (ks. myös Ronimus 2011, 129).

Erään rahapelaamista käsittelevän artikkelin (V150903) mukaan jo Vanhan testamentin[5] Salomo on varoittanut: ”Turhuudesta saadut kalleudet vähenevät, mutta joka kädellä kokoaa, se saa karttumaan.” Rahapelin ongelmallisuuteen siis kytkeytyy myös rahan ansaitseminen väärällä ja ”oikeuttamattomalla” tavalla. Eräässä artikkelissa myönnetään, että rahapelissä menestyminen voi vaatia ”intensiivistä keskittymistä”, mutta raha on silti ”voitettua, ei ansaittua”. Se ei ole ”tehdystä työstä tai suoritetuista palveluista vastineeksi saatua”. (V010311.) Aineistossa ammattimainenkin rahapelaaminen nähdään vähintäänkin turhana tai vääränlaisena ajankäyttönä sekä kunniattomana työnä.

Jehovan todistajien näkemykset rahapelaamisella ansaitun rahan moraalittomuudesta tai arvottomuudesta eivät suinkaan ole poikkeavia, sillä näkemys on yleinen myös muiden rahapelaamisen kriitikoiden parissa. Toisinaan jopa itse rahapelaajat ja ammatikseen rahapelejä pelaavat ajattelevat, että heidän tapansa ansaita ei ole arvokas tai että rahapelaaminen on huonoa

[5] Jehovan todistajat käyttävät omaa ”Uuden maailman käännöstä” Raamatusta vuodelta 2018, ks. https://www.jw.org/fi/kirjasto/raamattu/bi12/kirjat/.

ajankäyttöä (Jouhki 2015, 36). Tällainen ajattelu onkin jossain määrin sopusoinnussa protestanttisen työetiikan kanssa: Raha pitää ansaita ahkeralla työllä, ja vaikka rahapelaajatkin voivat olla ahkeria, ei rahapelaamista sovi kutsua työksi. Aineistossa kritisoidaankin rahapelaamista viittaamalla Raamatusta kumpuavaan työmoraaliin:

Peleissä raha sijoitetaan epävarmaan hankkeeseen, jossa lopputulos riippuu olennaisesti sattumasta, ja toiveena on saada voittoa ennemmin tai myöhemmin. Toisin sanoen pelaaja pyrkii saamaan jotain *tekemättä mitään*. Sitä vastoin tosi kristittyjä kehotetaan ansaitsemaan rahaa *rehellisellä* työllä. ”Ihmiselle ei ole mitään parempaa kuin että hän syö ja juo ja antaa sielunsa nähdä hyvää kovan työnsä vuoksi”, kirjoitti viisas kuningas Salomo. (V3/2011; kursivointi tekijän; ks. myös V010311.)

Jehovan todistajien rahapelaaminen siis ei ole oikeanlaista työtä, mistä seuraa se, että pelaajan suhtautuminen rahaan ei ole oikeanlainen. Ja koska suhtautuminen rahaan on vääränlainen, rahapeleissä voitettu raha aiheuttaa ongelmia pelaajalle:

> Entä mitä tapahtuu, jos uhkapeluri voittaa? Koska raha on tullut helposti, hän ei ehkä pidä sitä juuri minkään arvoisena. Sitä paitsi voi olla, ettei hän osaa käsitellä vasta saamiaan voittorahoja. Eikö ole todennäköistä, että hänen rikkautensa hupenevat yhtä nopeasti kuin ne tulivatkin? Toisaalta omaisuus, jota kootaan vähitellen, pikkuhiljaa tekemällä ahkerasti työtä, karttuu kaiken aikaa, ja sitä voidaan käyttää hyödyllisesti. (V150903, 25.)

Rahapelaamisen ohessa aineistossa käsitellään myös muita perinteisestä fyysisestä työstä poikkeavia ansaitsemistapoja. Kiinnostavaa on, että esimerkiksi osakesijoittamiseen suhtaudutaan aineistossa positiivisemmin kuin ”uhkapelaamiseen”, koska osakkeenomistaja on sentään hankkinut itselleen osan yrityksestä. Tällöin vaurastuminen perustuu osakkeen arvon nousuun. Mutta:

> Näin ei voida sanoa henkilöstä, joka käyttää rahansa uhkapeleihin tai niiden kaltaisiin onnenpeleihin. Vaikka onnistumisen mahdollisuus on vähäinen, peluri yrittää veikata sattumanvaraisen tuloksen ja voittaa häviäjän tai häviäjien kustannuksella. (H081000, 27.)

Aineistossa painotetaan monin paikoin rikkauden ja rikastumisen vaaroja erityisesti, jos vaurautta on paljon ja rikastuminen on tapahtunut nopeasti. Voi olla, että jossain määrin kyse on kritiikistä amerikkalaista menestysteologiaa kohtaan, jota Jehovan todistajat kutsuvat ”harhautusteologiaksi” (H5/2009, 13). Aineistossa ei kuitenkaan yleensä eritellä, miksi vauraus olisi negatiivinen asia, muuten kuin että rikkaudet tai niiden toivominen harhauttavat henkilön huomion pois uskonnosta ja Jumalasta. Siinä mielessä raha on ikään kuin epäjumala, mistä kerron lisää myöhemmin tässä artikkelissa. Muutoin aineistossa rahan haitallisuutta perustellaan melko sumeasti, esimerkiksi viittaamalla Timoteukseen (1. kirja, 6:9), joka ennustaa ”kiusauksia” sekä ”mielettömiä ja vahingollisia haluja” niille, jotka haluavat rikastua (esim. V010311,

14) tai toteamalla, että rahapelaaminen ei ole oikea tapa vaurastua, koska ”[v]ääryydellä hankittujen rikkauksien näennäinen hyöty” on ”petollista” (V150903, 25). ”Vältä rahapelien ansa” -artikkelissa (H220702) taas kerrotaan Raamatun varoittavan, kuinka ”Rakkaus rahaan on kaikenlaisen pahan juuri, ja tätä rakkautta tavoittelemalla jotkut ovat harhautuneet pois uskosta ja lävistäneet itsensä joka puolelta monilla tuskilla”. Raha itsessään ei siis aina näyttäydy aineistossa pahana, vaan ”liika” kiinnostus sitä kohtaan on pahaksi. Ja jos pelaa peliä, jonka keskiössä on raha, on aineiston mukaan kysymys liiasta kiinnostuksesta. Toisin sanoen pelaaminen on ”rahan rakastamista”, joka puolestaan on ”tappava hengellinen sairaus” (H220702, 10).

Periaatteessa aineistossa kuvaillaan aivan oikein, kuinka rahapelaamisesta voi tulla elämän haitallinen keskipiste. Aineiston mukaan rahapelaaminen on ongelma, koska ”rahapelitoiminta kehittää […] häpeämätöntä rakkautta rahaan” (H220702). Rahapelaaminen edustaakin aineistossa rahakeskeisen, materialistisen yhteiskunnan paheellisuutta ja kertoo siitä, kuinka vääristynyt rahan merkitys tai käsitys rahan ansaitsemisesta nykyaikana on. Raha on ongelma, jos sitä menettää tai saa runsaasti tai jos ihminen ylipäätään keskittyy siihen paljon, koska rahakeskeisyys edustaa Jehovan todistajille jotain erityisen maallista, joka ei kuulu uskonnolliseen elämään. Raamatun otteisiin viitaten Jehovan todistajat näkevät rahavoitot ansaitsemattomina palkintoina, mutta myös itse rahapelaajat määritelmällisesti ahneina ihmisinä. Ja ahneet eivät auta lähimmäisiään. Ahneus onkin Jehovan todistajille merkittävä metafora, jonka avulla he merkityksellistävät rahapeliongelmaa. Kun rahapeliongelmien asiantuntija puhuu riippuvuudesta, puhutaan Jehovan todistajien lehdissä ahneudesta ja tarkoittaa sillä niin rahapeliongelmaisia kuin ongelmattomia pelaajia. Tästä lisää seuraavassa osiossa.

Rahapelaaminen ahneutena

Aineistossa käsitellään rahapeliriippuvuutta jonkin verran tutkimuksiin ja tutkijoihin viitaten. Eräässä artikkelissa kerrotaan ”Harvardin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan riippuvuuksia tutkivan osaston” johtajan sanoneen, että ”aivan niin kuin crack-kokaiinin polttaminen muutti kokaiinikokemuksen, elektroniikka muuttaa rahapelien pelaamiskokemusta” (H220722). Jehovan todistajien riippuvuuskeskustelu on kuitenkin enimmäkseen moralisoivaa ja autoritaarista, sillä se tulkitsee addiktion ahneudeksi. Silloin, kun aineistossa rahapelaamista kritisoidaan Raamattuun tai Jumalan tahtoon vedoten, retoriikka ahneutta kohtaan on ankaraa. Sivustolla, jolla tässä *Vartiotornia* ja *Herätkää!*-lehteä julkaistaan, on julkaistu myös artikkeli ”Tapoja joita Jumala vihaa”. Artikkelissa kerrotaan, kuinka ”[k]aikenlaiset rahapelit ovat ahneuden tahraamia. Siksi kristityt eivät osallistu minkäänlaisiin rahapeleihin, esimerkiksi lottoon, veikkaukseen tai bingoon.” Tässä kohtaa artikkelia viitataan Raamattuun ja Paavalin kirjeeseen Efesolaisille (5:3–5). Mainittakoon, että kyseisessä Raamatun kohdassa ei kuitenkaan kirjaimellisesti puhuta rahapelaamisesta, vaan esimerkiksi seksuaalisesta moraalista, tyhmästä puheesta ja häpeällisestä käytöksestä, joskin kohdassa mainitaan myös ahneus epäjumalanpalveluksena. Viesti on kuitenkin selvä: rahapelaaminen on ahneutta, ja ahneus on vastoin Jumalan tahtoa.

Rahapelaaminen on tulkittu ahneudeksi myös artikkelissa, jonka otsikko on ”Tuomitseeko Raamattu rahapelit?” (V010311). Raamatun Sananlaskuihin (20:21) tukeutuen artikkelissa kerrotaan, kuinka: ”omaisuus, jota ahneesti haalitaan, ei lopulta ole siunaukseksi”. Ja vaikka ahneudella pääsisikin rikastumaan, ei raha artikkelin mukaan tuo onnea, varsinkin, jos kyse on epävarmalla pohjalla olevista tuloista, kuten rahapelaamisella saadut tulot ovat. Onnea sen sijaan tuo Jumala, joka Timoteuksen ensimmäisen kirjan (6:17) mukaan ”antaa meille kaikkea runsaasti nautinnoksemme”. Rahapelaamisella ansaitut voitot eivät siis ole Jumalan antimia, vaan jotain epäpyhää. ”Lukijoiden kysymyksiä” -artikkelissa (V011102, 31) puolestaan kysytään, onko väärin pelata ”uhkapeliä”, jos kyse on vain pienistä summista. Vastauksessa kerrotaan, kuinka ”kaikenlainen uhkapelien pelaaminen on ristiriidassa Raamatun periaatteiden kanssa”. Artikkelin mukaan tiedetään, että ”rahapelaaminen kasvattaa ahneutta”, eivätkä ahneet ”peri Jumalan valtakuntaa”.

Toisinaan ahneus yhdistetään hieman erikoisesti rahapelaajien pyrkimykseen voittaa rahaa nimenomaan toisilta ihmisiltä (esim. V150903; ks. myös H081000; V010311). Näkemyksen mukaan rahapelien pelaaminen ”on osoitus ahneudesta, sillä niissä yritetään saada rahaa hävinneiden kustannuksella”. Tämä on kirjoittajan mukaan väärin, sillä ”Jehova ei hyväksy epärehellistä voittoa ahnehtivia (1. Timoteukselle 3:8)”. Jos kyseistä kohtaa Raamatusta lukee tarkemmin, huomaa, että siinä kerrotaan, kuinka seurakunnassa avustavien ”tulee olla arvokkaita”, eikä heidän tule esim. käyttää paljon viiniä tai ”tavoitella omaa hyötyään” (tai olla ”häpeällisen voiton pyytäjiä” vuoden 1938 käännöksessä). Todellisuudessa rahapelaajien motivaationa on kuitenkin harvoin voittaa rahaa nimenomaan toisilta pelaajilta, vaikka joitakin rahapelaajia erityisesti kilpailuasetelma voikin motivoida (ks. esim. Jouhki 2017, 89). Useimmiten rahapelaajaa motivoi itse rahapalkinto ja pelin aiheuttama jännitys.

Ahneutta käsitellään aineistossa miltei synonyymisesti himon kanssa (esim. V010311, 13–14). Ne, jotka pelaavat usein, ovat himopelaajia tai pelihimon orjia (H220602, 7). Himo puolestaan nähdään olevan vastoin kymmenettä käskyä, jossa kielletään lähimmäisen omaisuuden himoitseminen. Rahapelikasinot ovatkin ”nykypäivän katedraaleja”, joissa palvotaan ahneutta ikään kuin nykypäivän uskontona (H220702, 10). Pelikasinoista myös kerrotaan, kuinka enemmistö kasinoiden asiakkaista haluaa voittaa ”todella suuren summan rahaa”. Väite voi hyvinkin pitää paikkansa joissain konteksteissa, mutta usein satunnaiselle pelaajalle tärkeä motivaatio on huvi – jota toki on vaikea erottaa toiveesta voittaa rahaa. Ilman rahaa moni rahapeli ei muodostukaan tarpeeksi jännittäväksi peliksi. (Ks. esim. Jouhki 2015, 27–30; vrt. Kinnunen 2011, 85.)

Myös aineiston uskoontulotarinoissa ahneus nousee usein tärkeäksi teemaksi. Esimerkiksi ”John” ajautui pelaamisen vuoksi perheongelmiin. Hän kuitenkin perehtyi Raamattuun Jehovan todistajien kanssa ja tajusi, että ”pelaaminen kehittää ihmisessä itsekkyyttä ja ahneutta – ominaisuuksia, joita Jehova vihaa.” (H220702, 11.) Riippuvuus, himo, itsekkyys ja ahneus limittyvätkin aineistossa konnotaatioiltaan yhteneväiseksi käsiteryppääksi. Artikkelissa ”Tuomitseeko Jumala rahapelit?” (V010311) rahapelaamista kuvataan ansaksi, joka koukuttaa muutamasta kerrasta ja aiheuttaa peliriippuvuutta, vahingoittaa työuria ja rikkoo perheitä. Tämä

toki pitääkin joidenkin peliongelmille alttiiden ihmisten kohdalla paikkansa. Jehovan todistajien varoittelut eivät useinkaan eroa maallisesta rahapelikritiikistä, paitsi heidän retoriikkansa on erilainen. Kun asiantuntijat puhuvat riippuvuudesta, riskitasoista, impulssikontrollista tai vaikkapa kognitiivisista vääristymistä, aineistossa nämä sopivat moraalisesti arvottavan sateenvarjokäsitteen ”ahneus” alle. Lisäksi ahneus kuvaa aineistossa sekä peliriippuvuutta että ongelmatonta pelaamista: rahapelaaja on lähtökohtaisesti ahne.

Rahapelaaminen epäjumalana

Jehovan todistajien parissa monet maallisen elämän keskittymiskohteet, kuten harrastukset, opiskelu, ammatinharjoittaminen ja jopa avioliittokin voidaan nähdä esteinä hengellisen elämän toteuttamiselle. Näistä esteistä luopuminen voi olla ”Jumalalle otollista”. (Linjakumpu 2022, 166–167.) Siispä ei ole yllättävää, että Jehovan todistajilla on selkeä näkemys siitä, mitä Jumala ajattelee rahapelaamisesta. Artikkelissa ”Tapoja joita Jumala vihaa” (s. a.) luetellaan otsikon mukaisesti moraalisesti kelvottomia tapoja, kuten ”valehteleminen, rahapelien pelaaminen ja varastaminen”. Kristillisen moraalin perusteluissa Raamattu toimii toisinaan tärkeänä auktoriteettina, mutta vaikka kristinuskon eri suunnissa rahapelaamiseen suhtaudutaan vähintäänkin varoen, ei Raamatussa ole sisältöä, jossa rahapelaamisen moraaliin otettaisiin selkeästi kantaa. Yksi yleisesti siteerattu Raamatun kohta kuitenkin on Vanhan testamentin Jesaja, johon Jehovan todistajatkin viittaavat usein – joskin siteeraamatta vaikuttavia jakeita sanatarkasti. Jakeissa Jumala uhkaa teloittavansa muun muassa onnenjumalan palvojat:

> Mutta te, jotka olette hylänneet Herran ja unohtaneet minun pyhän vuoreni, te, jotka katoitte juhlapöydän *onnenjumalalle* Gadille ja täytitte sekoitusmaljan *kohtalonjumalan* Menin kunniaksi. Te menetätte henkenne miekan iskusta, minä määrään teidät kumartumaan teuraiksi. (Jesaja 65:11–12; kursivointi kirjoittajan.)

Jehovan todistajien mukaan yhteiskunta on maallistunut, joten ”rahasta on tullut korvikejumala ja rahapelien pelaamisesta suosittu tapa palvoa sitä” (H220702). Monissa artikkeleissa kritisoidaan myös mainontaa, joka houkuttelee erityisesti nuoria pelaamaan. Esimerkiksi artikkelissa ”Tuomitseeko Raamattu rahapelit?” (V030111; ks. myös H3/2015) kerrotaan sinänsä tarkkanäköisesti, kuinka elokuvissa ja tv:ssä kuvattu rahapelaaminen tapahtuu kasinoissa ja on ”usein kauniiden, rikkaiden ja hienojen ihmisten” ajanvietettä, mutta todellisuudessa ”pelaajien huomiosta kilpailevat kasinoita enemmän muun muassa lotto, peliautomaatit ja raaputusarvat sekä internetin pelitarjonta.” Eräässä artikkelissa viitataan *Times of Zambia* -lehteen, jossa on kerrottu jälleen todenmukaisesti, kuinka ”arpajaismainokset herättävät unelmia rikkauksista, ylellisyydestä ja yhdessä hetkessä koittavasta ongelmattomasta elämästä”, ja ”vain harvoin mainitaan, miten minimaaliset voitonmahdollisuudet ovat”. Rahapelimainosten ja arkisen pelaamisen kontrasti onkin suuri, kuten mainonnan ja arkitodellisuuden ero ylipäätäänkin (Jouhki 2010, 59–65; Kurpiers 2009). Myös ylioptimistisuus pelimenestyksen suhteen on yleinen piirre peliongelmista kärsivien keskuudessa, ja Jehovan todistajat ovatkin kriittisiä op-

timismia kohtaan. Erityisen kriittisiä Jehovan todistajat ovat, jos pelaajat *uskovat* hyvään pelionneen. Käsitys pelionnesta nimittäin näyttäytyy Jehovan todistajille epäjumalanpalvontana. Eräässä artikkelissa todetaankin, että epäjumalanpalvelijat eivät ”peri Jumalan valtakuntaa” (H220702). Artikkeli jatkuu:

> Jumala tosiaan inhoaa tapoja, jotka edistävät taikauskoista luottamusta onneen. Rahapelit ovat luonteeltaan sellaisia, että ne kannustavat uskomaan sokeasti niin sanottuun onnettareen. (H220702; ks. myös V011102, 31)

Monet rahapelaajat luottavat aineiston mukaan taikauskoon, astrologiaan, ennustuksiin ja onnennumeroihin (H220702; ks. myös *Jehovan todistajat – Jumalan Valtakunnan julistajia* 1993, 180). Eräs rahapelaamisestaan kärsinyt ”Linda” kertookin uskoontulotarinassaan, kuinka hänen pelaamisensa oli hallinnassa, mutta hän luotti onnennumeroihin, mikä hänen mielestään oli taikauskoa. Onneen tai onnettaren kaltaiseen entiteettiin uskominen voikin pahentaa rahapeliongelmaa, mutta Jehovan todistajat eivät näytä tässä asiassa olevan huolissaan rahan menettämisestä, vaan siitä, että usko onnettareen on epäjumalanpalvelusta. Artikkelissa ”Tuomitseeko Jumala rahapelit?” kritiikki kohdistuu myös ”muihin kristittyihin”, jotka eivät ymmärrä pitää rahapelaamista haitallisena asiana tai syntinä. Artikkeli etenee pohtimaan Raamatun näkemystä rahapelaamisesta ja toteaa tuttuun tapaan, että ”usko onneen” ja ”taikausko” ovat ”Jumalan silmissä epäjumalanpalvelusta”. Onneen uskominen nimittäin ”heijastaa luottamusta kuvitteelliseen voimaan, ei todelliseen Jumalaan.” (V010311.) Artikkelissa myös huomautetaan, kuinka ”emme yleensä tarjoa lapsillemme menestymisen reseptiksi ihmeeseen luottamista”, millä ilmeisesti viitataan pelaajien toiveisiin hyvästä pelionnesta. Sitaatit ovat kiinnostavan ristiriitaisia näkemyksiä Jehovan todistajilta, jotka omassa uskossaan uskovat kuvitteelliseen voimaan ja ihmeisiin – joskaan eivät rahapelaamisen suhteen.

Koska uskovaisella ei voi olla muita jumalia kuin Jehova, epäjumalamainen rahapelaaminen ei sovi Jehovan todistajalle, vaan se pitää poistaa elämästä. Rahapelaaminen epäjumalana ei aineistossa aina kirjaimellisesti viittaa johonkin väärään yliluonnolliseen entiteettiin, jota pelaajan nähdään palvovan. Toisinaan rahapelaaminen näyttäytyy epäjumalana siksi, että se on liiallista keskittymistä vääränlaiseen toimintaan elämässä. Tässä mielessä näkemykset limittyvät edellisen osion, ongelmallisen rahan, kanssa. Artikkelissa ”Raamattu muutti elämäni” (V011112) jo aiemmin esitelty Roman kertoo, että hän löysi totuuden rahapelaamisesta, kun oli tutkinut Raamattua: ”Jehova odotti minun elävän hänen normiensa mukaan”, mikä tarkoitti sitä, että hänen täytyi poistaa ”vanha persoonallisuutensa”, jota hänen ”entinen käytöstapansa” muovasi, ja ”pukea yllensä uusi persoonallisuus, joka luotiin Jumalan tahdon mukaan”. Tai kuten oman uskoontulotarinansa kertonut John todistaa: ”Opin paitsi rakastamaan sitä, mitä Jumala rakastaa, myös vihaamaan sitä, mitä hän vihaa” (H220702, 11).

Aineistossa epäjumalamainen rahapelaaminen tulee korvata oikealla jumalalla, Jehovalla. Artikkeleista ei tosin ilmene, mitä Jehova tuo epäjumalan tilalle tai kuinka prosessi toimii. Lukijan on luotettava Jumalan parantavaan vaikutukseen. Teksteistä on vain ymmärrettävä, että syntisen maailmallinen rahapelaaminen pitää ihmisen kaukana ihanteellisesta, Jumala-keskeisestä

elämästä (ks. Linjakumpu 2022, 167; Ronimus 2011, 103). Koska tuon ihanteellisen elämän sisältöä tai Jumalan vaikutusta ei luonnehdita, Jumala osoittautuu Jehovan todistajien moraalisen yhteisön metaforaksi. Sen edustaa tasapainoista elämää ilman maailmallisia peliriippuvuudesta aiheutuvia hengellisiä ja sosiaalisia haittoja. Toisinaan uskonnollinen elämänmuutos, jossa hylätään vanhat ”epäjumalat”, auttaakin ihmistä pääsemään eroon joistakin elämänhallinnan ongelmista tai antaa elämälle uutta ja merkittävämpää sisältöä. Jumalan vaikutusta selitysvoimaisempi syy elämänhallinnan paranemiselle lienee kuitenkin uusi moraaliyhteisö, jonka selkeät ja vahvat eettiset säännöt tukevat yksilöä uudenlaisen elämän muodostumisessa.

Pohdinta: Jehovan todistajien rahapeliongelma

Kun lukee Jim Orfordin (2011, 125–126) kuvausta ihmisten suhtautumisesta rahapelaamiseen 1800-luvun Iso-Britanniassa, voi huomata samankaltaisen moraalis-hengellisen arvomaailman kuin *Herätkää!*- ja *Vartiotorni*-lehdissä: Rahapelaaminen on moraalitonta toimintaa, pilaa maineen ja vetoaa alhaisiin vaistoihin. Se aiheuttaa kateutta, pahansuopuutta, rahanhimoa, ylpeyttä, riidanhaluisuutta ja julmuutta. Erityisessä vaarassa ovat nuoret ja kouluja käymättömät. Se tuhoaa ruumiin ja sielun. Jehovan todistajien huoli rahapelaamisesta heijasteleekin niin maallisia kuin uskonnollisia kriittisiä näkemyksiä rahapelaamisesta, nykyään ja historiassa. Osin huoli on perusteluakin, sillä yhteiskunnan vähäosaiset ovat pelinongelmien riskiryhmä. Voidaan myös sanoa, että talousliberalistinen kulutusyhteiskunta on tehokas tuottamaan jäsenilleen monenlaisia addiktioita, joista yksi on rahapeliriippuvuus (Tammi & Raento 2013, 201; Ruckenstein 2013, 166–167). Aineistossa rahapelivastaista näkemystä perustellaankin yhteiskunnan liberalisoitumisen haitoilla, mutta enimmäkseen kuitenkin esittelemällä affektiivisia ja kärjistäviä anekdootteja henkilökohtaisista kokemuksista, mikä on yleistä Jehovan todistajien kaltaisille vahvasti yhteisöllisille herätysliikkeille (Linjakumpu 2022, 163; ks. Hellman 2013, 83).

Jehovan todistajille rahapelaaminen on syntistä ahneutta ja epäjumalanpalvontaa, väärin kohdistettua huomiota, mikä moraalisena huolena heijastelee yllättävän paljon maallista riippuvuuskeskustelua. Kummassakin huolena on liiallinen keskittyminen ”hyödyttömään” asiaan, josta tulee vääränlainen keskipiste elämälle – ainakin ulkopuolisen arvion mukaan. Esimerkiksi Jim Orfordin kuvauksessa 1800-luvulta rahapelaamista harmiteltiin muun muassa siksi, että pelaajat eivät harrastaneet ”miehistä urheilua” (Orford 2011, 126). Jehovan todistajien tapauksessa elämän oikea keskipiste on Jumala, joka korvaa rahakeskeisen ja ahneuden varjostaman elämäntyylin ja tekee ”oikeanlaisista” unelmista totta. Toimintamalli muistuttaa AA-liikkeen käytäntöä pyrkiä korvaamaan alkoholiriippuvuus jumaluskolla (Reed 2021). Samoin *Gamblers Anonymous* -liike tarjoaa rahapeliongelmista kärsiville hengellisiä sisältöjä toipumisen tueksi (Gamblers Anonymous 2023; Oei & Gordon 2008, 94). Tällaiset ”uskomushoidot” voivat olla pragmaattisia, joskin eettisesti ongelmallisia, kun yhdet perusteettomat uskomukset korvataan toisilla.

Jehovan todistajien kriittiset näkemykset rahapelaamisesta ovat ymmärrettäviä ja osin oikeasuuntaisiakin. Aineistossa kerrotaan, kuinka menestyminen rahapeleissä on väärä unelmoinnin kohde, mikä usein pitääkin paikkansa, sillä onnenpelit on suunniteltu niin, että pelaaja ei jää niissä voitolle pitkällä aikavälillä. Useimmat pelaajat häviävätkin rahapeleihin enemmän kuin mitä voittavat niistä, ja vaikka pelissä vaurastuisikin, se ei välttämättä tuo onnea. Pahimmillaan peliongelmat myös aiheuttavat suurta kärsimystä. Aineistosta kumpuavassa rahapelikäsityksessä on kuitenkin sokea piste: tavanomainen rahapelaaminen, joka on ongelmatonta. Sitä ei aineistossa käsitellä ollenkaan. Sen sijaan viestinä on absolutismi, joka onkin uskonnollisissa herätysliikkeissä vaatimus monen ”paheen” suhteen, oli kysymys sitten esiaviollisesta seksistä, päihteistä, muiden uskontojen harjoittamisesta – tai rahapelaamisesta (esim. Bhatt 1997, 77). Selkeän ja vaikuttavan moraalisen näkemyksen kannalta lieneekin tärkeää, että rahapelit näyttäytyvät monoliittina. Kohtuuden saarnaaminen olisi hankalampaa – käytännössä kenties haitallisempaakin – Jehovan todistajille.

On nimittäin syytä olettaa, että *Vartiotornin* ja *Herätkää!*-lehden lukijakunnassa suhteellisen monet todella köyhtyvät rahapelien vuoksi ja ajautuvat useammin vakaviin taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin peliriippuvuutensa vuoksi. Ainakin Yhdysvalloissa Jehovan todistajat ovat verrattain vähän kouluttautuneita ja vähävaraisia, mikä tutkitusti korreloi peliongelmien määrän kanssa. Köyhät kenties yrittävät päästä köyhyydestään rahapelaamisella (Welte ym. 2004, 988), mikä erityisesti onnenpeleissä on käytännössä mahdotonta ja taitoonkin perustuvissa rahapeleissä erittäin vaativaa. Lisäksi vahva uskonnollisuus ja usko yliluonnolliseen korreloivat heikon rahapeliymmärryksen kanssa (Kim, Shifrin, Sztainert ja Wohl 2019; Joukhador, Blaszczynski & Maccallum 2004; Mónico & Alferes 2022, 13–14; ks. Gutierrez, Hale & Park 2018; Lunski 2021). Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan Jehovan todistajat pelaavat uskonnollisista ryhmistä vähiten, mutta jos Jehovan todistajat lankeavat pelaamaan, he pelaavat eniten (Welte ym. 2008, 128). Kenties tästäkin syystä Jehovan todistajat haluavat pitää yllä absoluuttista rahapelikieltoa. Absolutismia vahvistetaan kausaalisuuden ja korrelaation sekoittavalla syyllistävällä pelottelulla: himopelaaminen aiheuttaa myös muita vakavia ongelmia (ks. myös Linjakumpu 2022, 163–165; Ruuska & Sulkunen 2013, 33–34). Kriittinen näkemys tukeutuu myös arvonkieltoon, jolla vähätellään rahan ja vaurastumisen arvoa.

Mutta toisin kuin nykyaikainen, medikalisoitunut rahapelikriitiikki, joka näkee rahapeliongelman sairautena ja pelurin uhrina, Jehovan todistajien julkaisuissa nähdään, että moraalisessa vastuussa ongelmistaan on lopulta yksilö itse. Voi olla, että pelaajan toimijuuden painottaminen on jopa tehokkaampi tapa auttaa peliongelmista kärsivää, sillä toisin kuin sairauskäsitys, se ei näe peliongelmaista tahdottomana eikä vapauta tätä toimintansa moraalisesta vastuusta. (Ks. Ruuska & Sulkunen 2013, 34–35.) Jehovan todistajien näkemys vastaakin enemmän keskivertokansalaisten näkemyksiä riippuvuudesta: Se on moraalinen ongelma – ei sairaus tai huonoosaisuuden ilmentymä. Rahapeliongelma on huonotapaisuutta tai piittaamattomuutta muista ihmisistä. (Koski-Jännes, Holma, Hirschovits-Gerz & Raitasalo 2013, 69.) Tällaisen moraalittomuuden aiheuttama häpeä voi toisinaan aktivoida elämänmuutosta paremmin kuin vaikkapa terveydenhuollon tarjoama sairaan identiteetti (esim. Walker 2017).

Eri asia toki on, onko rahapelaaminen itsessään ongelma, sairaus tai moraalinen häpeäkään. Aineistossa moraalista näkemystä oikeutetaan viittaamalla valikoiden maallisiinkin auktoriteetteihin, mutta taaimmaisina auktoriteetteina rahapelaamisen olemuksesta ovat näkemykset Raamatusta ja käsitykset siitä, kuinka Jumala suhtautuu pelaamiseen. Kyseessä on klassinen durkheimilainen projektio, jossa yhteisö heijastaa omat arvonsa jumalaan (esim. Durkheim 2021 [1915], 232): Jumala *vihaa* rahapelaamista. Tällainen retoriikka voi toimia lukijakunnassa, mutta sen totuusarvo on kyseenalainen ja retoriikka siksi eettisesti ongelmallinen – paitsi jos ajatellaan, että tarkoitus pyhittää keinot. Tosin aineistoa voi lukea myös niin, että keinot pyhittävät tarkoituksen: rahapelaamisen stigmatisointi on keino levittää uskonnollisen yhteisön maailmankuvaa.

Kirjallisuus

Babst, Gordon A.
2011 Moral Community. – Deen K. Chatterjee (toim.), *Encyclopedia of Global Justice*, 710–711. Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9160-5_328

Bernhard, Bo J., Robert Futrell & Andrew Harper
2010 ''Shots from the Pulpit:'' An Ethnographic Content Analysis of United States Anti-Gambling Social Movement Documents from 1816–2010. *UNLV Gaming Research & Review Journal* 14(2): 15–32.

Bhatt, Chetan
1997 *Liberation and Purity: Race, New Religious Movements and the Ethics of Postmodernity.* Lontoo: Routledge.

Binde, Per
2007 Gambling and Religion: Histories of Concord and Conflict. *Journal of Gambling Issues* 20(1): 145–165. https://doi.org/10.4309/jgi.2007.20.4

Castren, Sari
2022 Peliriippuvuus. *Duodecim*, 21.12.2022.
www.terveyskirjasto.fi/dlk00406

Csikszentmihaly, Mihaly
2005 *Flow. Elämän virta. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu.* Tallinna: Rasalas Kustannus.

Diaz, Joseph D.
2000 Religion and Gambling in Sin-City: A Statistical analysis of the Relationship between Religion and Gambling Patterns in Las Vegas Residents. *The Social Science Journal* 37(3): 453–458. https://doi.org/10.1016/S0362-3319(00)00083-5

Durkheim, Emil
2012 [1915] *The Elementary Forms of the Religious Life.* Lontoo: George Allen & Unwin. The Project Gutenberg EBook, https://www.gutenberg.org/files/41360/41360-h/41360-h.htm.

Ellison, Christopher G. & Michael J. McFarland
2011 Religion and Gambling Among U.S. Adults: Exploring the Role of Traditions, Beliefs, Practices, and Networks*. Journal for the Scientific Study of Religion* 50(1): 82–102.

Fiske, Jo-Anne
2015 Bingo: Winning and Losing in the Discourses of Problem Gambling. *Anthropologica* 57(2): 525–537.

Erickson, Paul A. & Liam D. Murphy
2008 *A History of Anthropological Theory.* Toronto: University of Toronto Press.

Gamblers Anonymous
2023 Compulsive gambling. Some things to know.
https://www.gamblersanonymous.org.uk/compulsive-gambling.

Gazso, Amber & Lorne Tepperman
2008 *Media Discourse, Public Attitudes, and Gambling Practices.* Guelph (ON), Kanada: Ontario Problem Gambling Research Centre.
https://www.greo.ca/Modules/EvidenceCentre/files/Gazso%20et%20al(2008)Media_discourse_public_attitudes_and_gambling_practices.pdf.

Gutierrez, I. A., E. A. Hale & C. L. Park
2018 Life-Changing Religious and Spiritual Experiences: A Cross-Faith Comparison in the United States. *Psychology of Religion and Spirituality* 10(4): 334–344. https://doi.org/10.1037/rel0000137

Hellman, Matilda
2013 Hassu tapa vai vaikea kohtalo? Riippuvuus ja kompetenssi suomalaisessa mediassa. – Pauliina Raento & Tuukka Tammi (toim.), *Addiktioyhteiskunta – riippuvuus aikamme ilmiönä,* 73–89. Helsinki: Gaudeamus.

Hilbrecht, Margo, David Baxter, Max Abbott, Per Binde, Luke Clark, David C. Hodgins, Darrel Manitowabi, Lena Quilty, Jessika Spångberg, Rachel Volberg, Douglas Walker & Robert J. Williams
2020 The Conceptual Framework of Harmful Gambling: A Revised Framework for Understanding Gambling Harm. *Journal of Behavioral Addictions* 9(2): 190–205. https://doi.org/10.1556/2006.2020.00024

Hovi, Tuija
2009 Narratiivinen näkökulma uskonnolliseen kokemukseen. – Outi Fingerroos, Minna Opas & Teemu Taira (toim.), *Uskonnon paikka. Kirjoituksia uskontojen ja uskontoteorioiden rajoista,* 378–410*.* Tietolipas 205. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Hovi, Tuija
2014 Functions of Narrative Genres for Lived Religion. *Approaching Religion* 4(1): 80–88. https://doi.org/10.30664/ar.67540

Jehovan todistajat – Jumalan Valtakunnan julistajia
1993 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania.
https://wol.jw.org/fi/wol/d/r16/lp-fi/1101993052.

Jehova’s Witnesses
2022 Jehovah’s Witnesses Around the World.
https://www.jw.org/en/jehovahs-witnesses/worldwide.

Jouhki, Jukka
2010 Postmodernin pelimiehen todellisuus. Mediaetnografisia huomioita pokerista kulttuurisena ilmiönä. – Jaakko Suominen, Raine Koskimaa, Frans Mäyrä ja Olli Sotamaa (toim.), *Pelitutkimuksen vuosikirja 2010,* 58–68*.* Tampere: Tampereen yliopisto.

Jouhki, Jukka
2011 Writing Against Culture with Online Poker. *Suomen Antropologi: Journal of the Finnish Anthropological Society* 36(1): 79–82.

Jouhki, Jukka
2014 Pelaamisen moraali Macaossa: Havaintoja rahapeliteollisuuden nopean nousun kokeneiden macaolaisten moraalisten näkemysten narratiivisesta rakentumisesta. – Jaakko Suominen, Raine Koskimaa, Frans Mäyrä, Petri Saarikoksi & Olli Sotamaa (toim.), *Pelitutkimuksen vuosikirja 2014,* 24–40*.* Tampere: Tampereen yliopisto.

Jouhki, Jukka
2015 The Grinders: Making Meaning in the Online and Offline Lives of Internet Poker Players. *Ethnologica Fennica* 42: 23–39.

Jouhki, Jukka
2017 The Hyperreal Gambler: On the Visual Construction of Men in Online Poker Ads. *Journal of Extreme Anthropology* 1(3): 83–101. https://doi.org/10.5617/jea.5441

Joukhador, Jackie, Alex Blaszczynski & Fiona Maccallum
2004 Superstitious Beliefs in Gambling Among Problem and Non-Problem Gamblers: Preliminary Data. *Journal of Gambling Studies* 20(2): 171–180. https://doi.org/10.1023/B:JOGS.0000022308.27774.2b

Järvinen-Tassopoulos, Johanna
2012 Rahapelaamisen ja ongelmapelaamisen yleisyys Suomessa. – Pauliina Raento (toim.), *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*, 80–98. Helsinki: Gaudeamus.

Karekallas, Matias & Pauliina Raento
2012 Rahapeliaiheiset haastattelut ja media-aineistot toistensa täydentäjinä. – Pauliina Raento (toim.), *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*, 99–117. Helsinki: Gaudeamus.

Kim, Hyoun S., Alexandra Shifrin, Travis Sztainert & Michael J. A. Wohl
2018 Placing Your Faith on the Betting Floor: Religiosity Predicts Disordered Gambling via Gambling Fallacies. *Journal of Behavioral Addictions* 7(2): 401–409. https://doi.org/10.1556/2006.7.2018.23

Kinnunen, Jani
2011 The Social Rewards of Online Gambling. *Suomen Antropologi: The Journal of the Finnish Anthropological Society* 36(1): 85–88.

Kirkon tutkimuskeskus
2021 Uskonnot Suomessa: Jehovan todistajat. https://uskonnot.fi/yhteiso/jehovan-todistajat/

Korpiola, Mia & Jussi Sallila
2012 Uhkapelin oikeushistoriallisilla lähteillä. – Pauliina Raento (toim.), *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*, 43–65. Helsinki: Gaudeamus.

Koski-Jännes, Anja, Kari Holma, Tanja Hirschovits-Gerz & Kirsimarja Raitasalo
2013 Kansalaisten käsitykset addiktioiden vaarallisuudesta. Kansainvälinen vertailu. – Pauliina Raento & Tuukka Tammi (toim.), *Addiktioyhteiskunta – riippuvuus aikamme ilmiönä*, 51–72. Helsinki: Gaudeamus.

Kurpiers, Joyce
2009 *Reality by Design: Advertising Image, Music and Sound Design in the Production of Culture.* Väitöskirja. Durham: Duke University. https://dukespace.lib.duke.edu/dspace/handle/10161/1072.

Linjakumpu, Aini
2015 *Uskonnon varjot. Hengellinen väkivalta kristillisissä yhteisöissä.* Tampere: Vastapaino.

Linjakumpu, Aini
2021 *Hengellinen työ. Työn politiikka kristillisissä liikkeissä.* Tampere: Vastapaino.

Linjakumpu, Aini
2022 Jehovan todistajien julistamistyö hallinnallisuutena. *Teologinen aikakauskirja* 127(2): 154–170.

Lunski, Lotan A.
2021 *Gambling Addiction: Filling the Gaps in Understanding the Biopsychosocial-Spiritual Elements of Recovery.* Väitöstutkimus. Morristown (NJ): Saint Elizabeth University. https://www.proquest.com/openview/d827c43bb7cecd4d4645f889fe6e9923.

Luoto, Heikki
2014 *Hyvän tahdon pelejä? Altruismi ja vastuullisuus suomalaisessa rahapelaamisessa.* Teologisen etiikan ja sosiaalietiikan pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Matilainen, Riitta
2011 Gambling and Consumption: The Hidden Value of Historical Perspectives. *Suomen Antropologi: The Journal of the Finnish Anthropological Society* 56(1): 89–91.

Matilainen, Riitta
2012 Muistitietoaineistot rahapelaamisen tutkimuksessa. – Pauliina Raento (toim.), *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*, 161–179. Helsinki: Gaudeamus.

Mónico, Lisete S. & Valentim R. Alferes
2022 The Effect of Religious Beliefs and Attitudes in Intrinsic and Extrinsic Optimism and Pessimism in Players of Games of Chance. *Religions* 13 (97). https://doi.org/10.3390/rel13020097.

Oei, Tian P. S. & Leon M. Gordon
2008 Psychosocial Factors Related to Gambling Abstinence and Relapse in Members of Gamblers Anonymous. *Journal of Gambling Studies* 24: 91–105. https://doi.org/10.1007/s10899-007-9071-7

Orford, Jim
2011 *An Unsafe Bet? The Dangerous Rise of Gambling and the Debate We Should Be Having*. West Sussex: Wiley-Blackwell.

Orkin, Michael
2021 Games of Chance and Games of Skill. *Chance. Using data to advance science, education, and Society*, 16.11.2021. https://chance.amstat.org/2021/11/games/.

Potenza, Marc N., Iris M. Balodis, Jeffrey Derevensky, Jon E. Grant, Nancy M. Petry, Antonio Verdejo-Garcia & Sarah W. Yip
2019 Gambling Disorder. *Nature Reviews* 5(51): 1–21. https://doi.org/10.1038/s41572-019-0099-7

Raento, Pauliina
2012 Rahapelaamisen ja sen tutkimuksen muutos Suomessa. – Pauliina Raento (toim.), *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*, 7–24. Helsinki: Gaudeamus.

Ronimus, Seija
2011 *Vartiossa maailmaa vastaan. Tutkimus Jehovan todistaja -yhteisöstä eronneiden kokemuksista.* Turku: Turun yliopisto.

Ruckenstein, Minna
2013 Raha ja addiktiot ajan syklisessä taloudessa. – Pauliina Raento & Tuukka Tammi (toim.), *Addiktioyhteiskunta – riippuvuus aikamme ilmiönä*, 165–180. Helsinki: Gaudeamus.

Ruuska, Arto & Pekka Sulkunen
2013 Addiktiosairaus ja moraali: lääketieteellisen alkoholiajattelun kehitys. – Pauliina Raento & Tuukka Tammi (toim.), *Addiktioyhteiskunta – riippuvuus aikamme ilmiönä*, 28–50. Helsinki: Gaudeamus.

Salonen, Anne & Susanna Raisamo
2015 *Suomalaisten rahapelaaminen 2015. Rahapelaaminen, rahapeliongelmat ja rahapelaamiseen liittyvät asenteet ja mielipiteet 15–74-vuotiailla.* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Stark, Rodney & Laurence R. Iannaccone
1997 Why the Jehovah's Witnesses Grow so Rapidly: A Theoretical Application. *Journal of Contemporary Religion* 12 (2): 133–157. https://doi.org/10.1080/13537909708580796

Stevens, Matthew & Martin Young
2010 Who plays what? Participation Profiles in Chance Versus Skill-Based Gambling. *Journal of Gambling Studies* 26: 89–103. https://doi.org/10.1007/s10899-009-9143-y

Tammi, Tuukka
2012 Rahapelipolitiikan muoto ja muutos. – Pauliina Raento (toim.), *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*, 66–79. Helsinki: Gaudeamus.

THL
2020 *Rahapelaaminen ja peliongelmat – Suomalaisten rahapelaaminen 2019.* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet/rahapelaaminen/rahapelaaminen-ja-peliongelmat-suomalaisten-rahapelaaminen-2019

Uecker, Jeremy E. & Charles E. Stokes
2016. Religious Background and Gambling Among Young Adults in the United States. *Journal of Gambling Studies* 32: 341–361. https://doi.org/10.1007/s10899-015-9532-3

Pew Research Center
2022 Religious Landscape Study: Jehova’s Witnesses. https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/religious-tradition/jehovahs-witness.

Reed, Susanne
2021 What Does It Mean to “Let Go and Let God” in AA? *Alcoholic Resource Center*, 23.12.2021. https://alcoholicsanonymous.com/what-does-it-mean-to-let-go-and-let-god-in-aa.

Walker, Jude
2017 Shame and Transformation in the Theory and Practice of Adult Learning and Education. *Journal of Transformative Education* 15(4): 357–374. https://doi.org/10.1177/1541344617699591

Welte, John W., Grace M. Barnes, Marie-Cecile O. Tidwell & Josep H. Hoffman
2008 The Prevalence of Problem Gambling Among U.S. Adolescents and Young Adults: Results from a National Survey. *Journal of Gambling Studies* 24: 119–133. https://doi.org/10.1007/s10899-007-9086-0

Zheng, Victor & Eva P. W. Hung
2012 Evaluating the Economic Impact of Casino Liberalization in Macao. *Journal of Gambling Studies* 28: 541–559. https://doi.org/10.1007/s10899-011-9251-3

FT, dos. Jukka Jouhki on yhteiskuntatutkimuksen yliopistonopettaja Tampereen yliopistossa.